

Усатий Григорій Олександрович,
головний консультант Комітету
Верховної Ради України з питань
законодавчого забезпечення правоохоронної
діяльності, к.ю.н,с.н.с., доцент

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ КОНФЛІКТ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ

«Люди легше переносять протидію, чим суперечність» (Марія Ебнер-Ешенбах)

За сучасних умов, українське суспільство продовжує динамічний розвиток та рухається шляхом подальшого удосконалення правового регулювання суспільних відносин в умовах демократизації української держави. Безперечно, що ці процеси не завжди проходять швидко, прогнозовано та безболісно для молодій українській держави, яка насамперед зорієнтована на європейські цінності, проте намагання вітчизняних правників реформувати правові засади ніколи не втрачатимуть своєї актуальності. Адже ґрунтовні зміни в кримінально-правовій політиці розпочалися ще з часів проголошення незалежності України, кримінальне законодавство постійно модернізується, а тому виникла нагальна потреба у переосмисленні проблем, що безпосередньо пов'язані з запобіганням та пошуком ефективних шляхів протидії сучасним злочинам. Однією з таких проблем є необхідність ретельного вивчення кримінально-правових конфліктів як одного з видів юридичних конфліктів.

Для кримінально-правової науки та правозастосовної (судово-слідчої) практики надзвичайно важливим залишається встановлення механізмів виникнення та подальше розв'язання (вирішення або врегулювання) кримінально-правових конфліктів за допомогою правових засобів; розкриття зовнішніх стимулів і внутрішніх мотивів подібних конфліктів; розроблення оптимальних максимально ефективних прийомів подолання конфліктних ситуацій у кримінально-правовій сфері, тощо.

Попередній аналіз спеціальної літератури показав поняття «кримінально-правового конфлікту», не дивлячись на його широке поширення та актуальність, не лише законодавчо не закріплене, але до цього часу у вітчизняній та зарубіжній юридичній науці навіть не розроблено єдиного універсального визначення цього надзвичайно складного явища.

Починаючи з етимології поняття, зазначимо: конфлікт латинського походження (*conflictus*), що в перекладі буквально означає «столкновение противоположных интересов, взглядов, стремлений, распря, разногласие, спор грозящий осложнениями» [1, с. 276]. У Тлумачному словнику російської мови конфлікт визначається як «столкновение, серьёзное разногласие, спор» [2, с. 292]. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає його як «зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів; серйозні протиріччя; гострий спір» [3, с. 570].

У російській мові поняття «конфлікт» з'явилося лише у кінці XIX століття, а в «Толковом словаре живого великорусского языка» В.І. Даля його ще не має, але «Толковый словарь русского языка» С.І. Ожегова, як бачимо, вже вміщує це слово, пояснюючи його розмаїттям числених прикладів. Вищезазначене, зайвий раз засвідчує те, як за порівняно незначний у історичному масштабі час суттєво розширена сфера його застосування, а водночас змінилось і розуміння самого явища [4, с. 39]. У юридичних словниках XX століття термін «конфлікт» практично не зустрічається, за виключенням Юридичного словника під редакцією відомого російського вченого-правника П.І. Кудрявцева, у якому згадується про «конфлікт кваліфікацій» [5, с. 516], та Юридичній енциклопедії під редакцією академіка Ю.С. Шемшученка де юридичний конфлікт визначається як «протиборство двох чи кількох суб'єктів, зумовлене протилежністю чи несумісністю їх інтересів, потреб або цінностей» [6, с. 336].

Заради справедливості варто зазначити, що кримінально-правовий конфлікт як вид юридичного конфлікту має особливості, які притаманні останньому, серед них: зв'язаність конфлікту правовими відносинами, наявність правових ознак суб'єктів чи об'єкта конфлікту; можливість вирішення правовими засобами;

галузева визначеність конфлікту; наявність юридичних наслідків; можливість застосування примусових засобів у процесі вирішення конфлікту; вирішення конфлікту в межах спеціальної юридичної процедури, тощо. Проте, сутність його від цього не змінюється, адже кримінально-правовий конфлікт – це зіткнення осіб, їх ідей, інтересів, потреб, оцінок, рівня прагнень, домагань та інш.

У сучасному суспільстві переважаючою є думка про те, що юридичні механізми вирішення конфліктів (у т.ч. кримінально-правових) є найефективнішими, оскільки сприяють подоланню суперечностей законним шляхом, стабілізують ситуацію, породжують реально визначені правові, соціальні та економічні наслідки, гарантують реалізацію прийнятого рішення авторитетом держави чи міжнародного співтовариства [6, с. 336].

Проте, останнім часом погляди не лише пересічних громадян, а й значної частини правників зазнали суттєвої корекції. Зокрема, відомий норвезький кримінолог Нільс Крісті переконливо підтвердив своїми дослідженнями, що злочинність контролюють не правоохоронні органи, а саме суспільство й ті бачення та форми ставлення до злочину, які воно практикує. У своїй епохальній статті «Конфлікт як власність» Крісті виклав геніальну думку, що можливість вирішувати конфлікти є не тільки правом, практично узурпованим на сьогодні системою правосуддя, а й гострою потребою як самих учасників конфлікту, так і громадян в цілому [7, с. 218].

Враховуючи вищезазначене, вважаємо неприйнятною і такою, що потребує якнайшвидшого вирішення парадоксальну ситуацію, коли поняття кримінально-правового конфлікту не лише не визначено у кримінальному законодавстві, а навіть не згадується у ньому. Натомість, механізми вирішення кримінально-правових конфліктів доволі чітко передбачені у Кримінальному та Кримінально-процесуальному кодексах України.

Отже, підсумовуючи та не претендуючи на абсолютну об'єктивність зазначимо, що для потреб кримінально-правової науки нами пропонується наступне визначення: кримінально-правовий конфлікт – це конфліктна поведінка особи

результатом якої є вчинення злочину. Тобто, іншими словами - «конфлікт особи з кримінальним законом» в який вона вступає вчинивши злочин.

Список використаних джерел

1. Словарь иностранных слов и выражений/ Авт.- сост. Н.В. Трус, Т.Г. Шубина. Минск, 1999. С. 276.
2. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. М., 1999. С. 292.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь, 2005. С. 570.
4. Мириманова М.С. Конфликтология: Учебник. М., 2003. С. 39.
5. Юридический словарь: В 2 т. Т.1. М., 1955. С. 516.
6. Юридична енциклопедія: В 6 т. Т. 3 / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2001. С. 336.
7. Зер Говард Зміна об'єктива: новий погляд на злочини та правосуддя/ Пер. з англ. М. Яковлева. – К.: Унів. Видавництво «Пульсари», 2004. С. 218.